

VITÉZVÁRI BÁRÓ SIMONYI JÓZSEF.

Folyóiratunk 1911. és 1912-iki évfolyamaiban *Nagy Géza* megírta a «legvitézebb huszár» életrajzát. A hős tetemeit a folyó évben Budapestre szállították és itt újból eltemették. Ez alkalomból a lapok több újabb adatot közöltek Simonyi életrajzához. A teljesség kedvéért úgy ezeket, mint újból eltemetésének körülményeit itt közöljük:

Vitézvári báró Simonyi József huszárezredes és gyermekeinek hamvai ápril 24-én reggel érkeztek meg az aradmegyei Vadászi községből. A józsefvárosi pályaudvarról szállították a Kerepesi-uti temetőbe a halottakat. Puskaropogás és országos érdeklődés helyett szinte lopva hantolták el azt a magyar vitézt, akinek mellére egykor a magyar, a francia, a német, a török és az orosz uralkodók nem kevesebb, mint kilenczven érdemrendet tűztek. Az egyik koporsó hatalmas diófa-koporsó. Benne kis érczkoporsó, s abban vannak a közhuszárrá lefokozott ezredes csontjai és két fiának: *Istvánnak* és *Károlynak* a porai. A koporsót színlüdig megtöltik a csontok. A másik koporsó, amelyben az óbester legidősebb fia: báró *Simonyi Lajos*, volt kereskedelmi miniszter nyugszik, üvegtetés érczkoporsó. Nyiri, a temető igazgatója és egy tisztiorvos felnyitatták a koporsókat. Épen maradt az óbester erős koponyája, medenczezsontja és lábszárai; testének többi része elporladt a nyolczvan esztendő alatt, amíg a vadászi sirboltban nyugodtak. Megmaradt azonban az aranysujtásos huszárezredesi csizma is, rajta az ezüst sarkantyú. A belvárosi plébános jött ki a kegyeletes szertartásra és beszentelve a hamvakat, imát mondott felettük. Leeresztették azután a koporsókat a sirboltba, melyben még négy koporsónak van helye és vége volt a rövid, szomorú szertartásnak. Pretzner Karolina, aki a sirboltot vette, ötezer koronát szánt Simonyi mellszobrára. A koporsókra három régi elrozsdásodott vaskoszorút tettek.¹ Ez alkalomból *Dr. Oláh Gyula* a *Vasárnapi Újságban*² a következőket írja:

¹ *Pesti Hírlap* 1913 ápril 25-iki számában.

² *Vasárnapi Újság* 1913. 18. sz.

A vitéz óbester életének tragikus végéről két oldalról is hallottam adatokat. Az egyik irányban édes atyámtól hallottam olyan részleteket, melyeket eddig még sehol sem olvastam. Atyám mint fiatal kezdő ügyvéd Aradon telepedett le és ott adjunktusa, a mai elnevezés szerint irodavezetője lett Buday Jonathan előkelő aradi ügyvédnek, a két híres debreczeni történettanár: Buday Ézsaiás és Buday Ferencz öcscsének, ki báró Simonyi József vadászai uradalmának is uradalmi ügyvéde volt. Midőn a lefokozott vitéz óbester az aradi várban várfogságának tartama alatt meghalt, a gyászba borult özvegy uradalmi ügyvédjét bizta meg a halott eltemetése iránt szükséges intézkedésekkel s az e tekintetben felmerülő eljárásokat főnöke megbizásából atyám teljesítette. Atyám ott volt a holttest felöltöztetésénél és koporsóba helyezésénél is. A holttestre huszárezredesi egyenruháját adták s az egyenruhára felrakták a vitézségével szerzett számos katonai érdemrendjét is. A ravatalt ott állították fel az ő börtönül szolgáló lakószobájában s midőn a ravatal már fel volt állítva, erős katonai kísérettel bejött a szobába a főpro-fusz és leszedte a holttest huszárdolmányáról az összes tiszti jelvényeket s a dolmányra feltűzött valamennyi érdemjelet. Így szerzett érvényt a katonai törvényszék azon ítéletének, mely báró Simonyit katonai rangjától megfosztotta. A holttestet azután Vadászra szállították és ott temették el a családi sírboltba.

Más oldalról a Simonyi tragédiájának sok részletét hallottam a vitéz óbester volt feleségétől, második házassága szerint Rochel Jánosné szül. Leiner Terézia úrnőtől. Simonyi még Bécsben szerette meg egy magasrangú katonatiszt özvegyének egyetlen leányát, a bájos, nagyműveltségű Leiner Teréziát és azt vette nőül. Ez a házasság anyagi szempontból is igen előnyös volt, mert a bájos menyasszony hozománya 400 ezer forint és két bécsi ház volt.

Házassága után Simonyi minden állomáshelyén nagyúri életet élt. Vitézi érdemeiért királyi adományban is kívánta a király őt részesíteni. Előbb felkínáltak neki egy krassóvármegyei uradalmat, de a szabolcsi síkföld szülöttének nem tetszett a hegyvidéki erdőuradalom, úgy kapta azután az Arad vármegyében fekvő 11 ezer holdas vadászai uradalmat. Ezt a donációt már mint báró és nős ember kapta s a donációknál szedett váltságdíjat, százezer forintnál nagyobb összeget, felesége hozományából fedezte. Így, nagy vagyon birtokában, magas katonai állásában a legzavartalanabb boldogságban élt nagyműveltségű neje és gyermekei körében. Mikor pedig a katonai hatóság a pert megindította ellene, akkor felesége csaknem folytonosan Bécsben tartózkodott és a magasabb katonai körökben birt összeköttetéseivel súlyos anyagi áldo-

zatok árán is törekedett a per kedvező befejezését kieszközölni, a midőn nem sikerült és a végső ítélet ki lett mondva. Ő folyvást majd Vadászon, majd Aradon tartózkodva, iparkodott férjének tragikus sorsát elviselhetővé tenni.

Simonyi halála után az özvegy Lajos fiával és Kitti leányával elvonultan élt a vadászi kastélyban. A még gyermek Lajos bárónak Rochel János fiatal ügyvéd volt a nevelője. Rochel klasszikus műveltségű, nagy tudású fiatal ember volt, ki még késő öreg korában is a római klasszikusokkal szeretett foglalkozni. A magas műveltségű özvegy báróné és a nagy tudású fiatal ügyvéd megszerették egymást s özvegy báró Simonyi Józsefné házasságra lépett a fiatal ügyvéd Rochel Jánossal. E házasság alapján a lehető legboldogabb család-élet fejlődött ki. Négy fiú és két leány származott e házasságból. A két nagyobb fiú: Rochel János és Béla a gimnázium mind a nyolcz osztályában iskola-társam és legbensőbb barátom volt. Minden nap vagy én voltam náluk, vagy ők voltak nálam. Diákkori legkedvesebb napjaim emléke szorosán összefügg e két gyermekkori barátok el nem mosódható emlékével.

Ez a két Rochel-fiúval való szoros barátságom tette részemre lehetővé azt hogy én, az egyszerű diákgyerek a világhírű Simonyi óbester egykori feleségének körébe juthattam. A csak családjának élő, nagy műveltségű és a bécsi osztrák származású német leányból valódi magyarrá átalakult úrnő már serdültebb korunkban gyakran elbeszélgetett velünk a régi időkről és mert én különösen érdeklődtem Simonyi óbester életének tragikus fordulata iránt, sokat beszélt nekem és fiainak arról is.

Ő is azt hitte mind haláláig, a mit a közvélemény általában tart ezen ügyről, hogy Simonyi életének tragédiáját bécsi intrikák idézték elő, azok élesítették ki a vádakát és azok befolyásának az eredménye volt Simonyi súlyos elítéltetése. Szerinte a baj eredete ott kezdődött, midőn Debreczenben laktak, Simonyi kapott egy levelet, melyben a bécsi hadügyminiszterium főauditorja arra kérte, hogy adjon neki kölcsön hatezer forintot. Nagy felindulással közölte ezt Simonyi a feleségével és ő a vagyontalansága idejében is rendes viszonyok között élt szigorú katona meg nem foghatta azt, hogy egy katona csinálhat hatezer forint adósságot. A báróné mondotta férjének, hogy hátha nagy szüksége van arra; nekik van pénzüik, küldje el azt az aránylag csekély összeget; de Simonyi erre még indulatosabb lett s azt mondta, hogy bizonyosan elkártyázott valami erariális pénzt s azt most vele akarja kifizettetni. Meg is tagadta a kölcsönt, sőt levelében szemrehányást is tett a törzsauditornak, hogy illetlen dolog az, ha egy ilyen

magas állású katonatiszt pénzzavarok közé sodorja magát. Ezután pár hónappal megindult a vizsgálat Simonyi ellen.

A vizsgálat és a per lefolyása hosszú ideig tartott. Ezt az időt a báróné csaknem folytonosan Bécsben töltötte. Felhasználta minden befolyásos ismerősének a közbenjárását, maga is közbenjárt, informált és informáltatott s a mint mondotta, ezekre az információkra elfogyott a Bécsben a Wiedenen volt négyemeletes házának az ára. A dolog jól is ment. Minden elő volt készítve arra, hogy a legfelsőbb katonai bíróság Simonyit felmenti az ellene támasztott vádak alól. Volt azonban Simonyinak egy régi ellensége, egy Nassau herceg, a ki mikor értesült valahogyan arról, hogy Simonyit fel fogják menteni, kihallgatásra jelentkezett Ferencz császárnál a legfőbb katonai törvényszék ellen s azt mondta, hogy ha ezt az egyszerű Haudegent felmentik, akkor többé egy katonát sem lehet elítélni és kijelentette, hogy ha ez bekövetkezik, ő kilép az osztrák katonai szolgálatból. A császárra nagy hatással volt a Nassau herceg közbelépése. Kihallgatásra hívatta a hadügyminisztert és megkérdezte tőle, hogy miben áll a Simonyi-ügy? A hadügyminiszter Simonyi iránt a legjobb akarattal azt válaszolta, hogy a napokban kerül az ügy végleges döntés alá s a mint az ügy referensétől értesült, a vádak nem valami nagyjelentőségűek s ez a kiváló derék katona megszabadul a további meghurczoltatástól. A császárra a hadügyminiszternek ez az utolsó mondata láthatólag kellemetlenül hatott és azt felelte röviden: No csak nem kell elnézőnek lenni! Különbön mielőtt ítélet lesz, a pert magam is látni akarom. Ennek az audienciának a lefolyásáról a bárónét maga a hadügyminiszter értesítette és egyszersmind sajnálattal tudatta vele, hogy az ügy rossz fordulatot vett; valamint azt is magától a hadügyi minisztertől tudta meg a báróné, hogy a Nassau herceg miként nyilatkozott a császár előtt. A báróné haláláig abban a meggyőződésben volt, hogy a kilátásban volt felmentésről a Nassau herceget, mint Simonyi ismert személyes ellenségét az a törzsauditor informálta, kinek a 6000 forint kölcsönt Simonyi oly ridegen megtagadta.

A legelső ítélet azután csakhamar meghozatott. Vitézvári báró Simonyi József őbestert tisztí rangjának elvesztésére és négy évi várfogságra ítélték. Az a várfogság azonban nem volt olyan szigorú, mint némelyek hiszik. Az aradi várban a várparancsnok lakásával szemben levő emeletes épületben rendeztek be Simonyi részére egy szobát, ételmezésre pedig onnan járt át mindig a várparancsnokhoz. A vadászati uradalomból minden szombaton megérkezett a várparancsnokhoz egy társzekér, oly bőven megrakva a háztartás minden szükségletével, hogy abból

egy hétig a várparancsnok egész háztartását elláthatta és így tulajdonképen nem a várparancsnok élmezte Simonyit, hanem Simonyi látta el a várparancsnok egész háztartását.

Simonyi ebben a helyzetében sem tagadta meg önérzetét és eredeti katonás természetét. Az asztalnál folytonosan ő, a várfogságra ítelt rab vezette a társalgást és midőn a francia háborúk nagy eseményeiről beszélt, az osztrák tábornokok ügyetlenkedéseit magyaros őszinteséggel, sőt gyakran erős durvasággal bírálhatta. A várparancsnokkal sokat évődött. Szidta a békét. Sokszor mondta, hogy ha csak egy kis háború törne ki, mindgyárt vége lenne az ő rabságának. Ti itt maradnátok ebben a patkányfészekben, fogdosnátok a legyeket, én meg a huszárjaim élén verném az ellenséget. Mikor meg elkeseredett hangulatban volt, arról panaszkodott, hogy ha ő nem Simonyi volna, hanem valami «Erger-Berger», már rég a tábornokok között is az első sorban állana. Az ilyen évődések csaknem mindennaposak voltak ebédközben, de azért úgy a várparancsnok, valamint a várórség tisztjei folyton nagy tiszteletet tanúsítottak iránta.

Most, midőn a lapok hiradásai szerint a vadászi nagy uradalomnak megmaradt részét báró Simonyi Lajos örököse : Pretzner Karolina úrhölgy parcellázta s a vadászi sírboltban nyugvó Simonyi óbester, báró Simonyi Lajos és két testvérének hamvait Budapestre, a kerepesi temetőben épített új sírboltba átszállíttatja és a lipcei csata századik évfordulójának napján örök nyugalomra helyezteti, valóban ideje volna már, hogy ennek a világhírű hősnek a tragédiáját s annak minden részletét megismerje a nagyközönség. Ma beszélnek lassú mérgezésről, szerelmi kalandról, a miből egy szó sem igaz, de az ilyen mesék ha egyszer feltámadnak, mindaddig fenállanak, míg a való igazság meg nem szünteti az efféle meséket. A katonai hatóságoknak is érdekükben állana az egész per közzétételével megvilágosítani ezt a kérdést.

Simonyi arczképét a *Nagy Pál* által kiadott életrajzában közölt aczélmetszet után itt újból közöljük.

Markó Miklós ugyancsak a temetés alkalmából a Pesti Hírlapban ¹ a többek közt a következőket írja :

Tudvalevő, hogy ma is homály fedi az okot, amiért a török- és francziaverő hőst : Simonyi óbester 1829-ben megfosztották ezredesi rangjától, négy évig börtönben tartották az aradi várban, a hol meg is halt. Az akkori aradi törzsfoglár a lefokozott hőst éjnek idején,

¹ Pesti Hírlap 1913 április 6. A legvitézebb huszár második temetése. Simonyi óbester rejtélyes halálának okai.

titokban, minden katonai pompa nélkül, temette el az aradi katonai temetőbe. A hős özvegye: hegelsfürti Leiner Terézia bárónő, mikor megtudta férjének a sorsát, bécsi összeköttetéseivel kieszközölte, hogy a holttestet átengedjék neki. Uradalmán az aradmegyei Vadász

Vitézvári báró Simonyi József.

községben sírkápolnát építtetett tehát és még abban az esztendőben átvitette oda Simonyi holttestét. Ebben az egyszerű, magánosan álló sírboltban nyugszik nyolczvan esztendeje «a legvitézebb huszár». Az idén azonban az uradalom mostani birtokosa, Simonyi óbester leszármazottja: Pretzner Karolina, parcelláztatta az ősi birtokot s ebből az alkalomból elhatározta, hogy Budapesten a Kerepesi-teme-

tőben épített sirboltot és ide szállíttatja át, itt temetteti el másod ízben Simonyi Józsefet és fiait, a korán elhunyt Jánost és Károlyt, nemkülönben Lajost, aki 1875-ben a Wenckheim-kabinetnek volt érdemes kereskedelmi minisztere és 1894 december 12-én temettetett el Vadász községben. A Simonyi-család nyugvóhelye az arkádós sirboltok és Aich milliomos sörgyáros mauzoleuma közötti 18. sírtáblában az első számú sírhely lesz, amelyet Pretzner Karolina sírbolttá alakíttatott. át.

Alkalmam nyílt a napokban beszélgetni a hős családjának egyik tagjával s ez kerekén megczáfolja az ujságokban régebben gyakran megforduló azt az állítást, mintha Simonyit azért vetették volna börtönbe, mert önkényesen agyonlövötte a negyedik számú, akkor is már Hannover-Hessennek nevezett huszárezrednek egyik kadétját. Ez nem lehetett ok már csak azért sem, mert hiszen Simonyi, a csaknem negyedszázadig tartó török és francia hadjáratokban épen a vasfegyellemmel és a katonáitól megkövetelt vak engedelmisséggel vívta ki nagy diadalait.

Simonyi óbester tüneményes pályafutásáról és vitézi tetteiről, tudvalevőleg, Nagy Pál, nagyváradi jogakadémiai tanár, írt 1819-ben részletes művet. Az ő adatait használta fel Jókai Mór a legvitézebb huszárról írott elbeszélésben. Nagy Pál túlélte Simonyit és hátrahagyott kiadatlan jegyzetei szerint Simonyinak az volt a veszte, hogy halálosan beleszeretett egy osztrák főhercegnő, akit minden áron el akartak szakítani a daliás szépségű huszárezredestől. Hogy másképp nem lehetett, börtönbe zárták a lovagot. Gyanussá teszi Simonyi fogságát különben már az a körülmény is, hogy az aradi várba zárták. Ha az osztrák hadbíróság négy-öt évi fogságra ítél katonatisztet, az illetőt sohasem a hadteste területén lévő helyőrségi fogházban, hanem az alsó-ausztriai möllersdorfi tiszti fogházban zárják el. Az aradi várban van ugyan már egy százada katonai börtön, de csak a legénységi állomány részére.

Nagy Pál említi az emlékirataiban, hogy Simonyival eltemették a nehéz tölgyfakoporsóba a hősnek összes rendjeleit, miket a szövetséges fejedelmektől kapott, a wagrami ütközetben használt kardját és ama híres ezüstkupakos pipáját. Simonyi családjának egyik még életben lévő tagja bizonyítja, hogy Simonyinak naplója is volt. Ezt a naplót azonban az óberster legifjabb fia: báró Simonyi Lajos, a volt miniszter megsemmisítette, mikor a bécsi lapok folyton bizgatták, hogy tegye közzé a naplót.

Hogy elhamvadtt ez a napló, most már a legvitézebb huszár

rejtélyes halálának okait csak a hadi levéltárban lehetne kikutatni az aradi várnak oda szállított irományaiból.

A waterlooi csata után tartós béke virradt az osztrák hadseregre. Simonyinak azonban harcz volt az eleme és sehogy sem tudta helyét találni ebben a nagy csöndességben. Mikor tehát 1829-ben elkövetkezett a wagrami csata huszadik évfordulója, legalább valami alapos hadijátékkal akarta kimulatni magát. Bemutatta tehát a waterlooi csata után verbuvált ujoncoknak a wagrami csatát. Élethűen pedig s így az előkészületek ugyancsak igénybe vették a legényeit is, őt magát is. Vadászi uradalmából kétszáz öl tüzfát hordatott be Debreczenbe a saját igás fogataival. A kaszárnyától a nagyerdőig hármassorban rakatta le huszárjaival a teméntelen fát, a melyet a nagy nap reggelén fotogénnel leöntetett. A hajdu városokból összegyűjtette az Urnapján használatos mozsarakat, vagy harmincz kölyökágyut s azokat a nagyerdő szélén rajvonalban felállíttatta. Minden öreg huszárra két mozsár megtöltése és elsütése volt bizva. Mint debreczeni állomásparancsnok, ellenségnek kirendelte Simonyi az ottani rózsapiros hajtókás 39. számú, akkor Dom Miguel-yalogezred két zászlóalját. Az évforduló reggelén riadót fuvatott Simonyi és megkezdődött a csata. Dörögtek a mozsarak, pattogott a puska, a bakák halálraszántan puffogtatták a vaktöltéseket. Mikor már jó darabig tartott ez a rettenetes zaj, Simonyi meggyűjtatta a lerakott hasábfákat s mikor már lángolt mind a kétszáz öl fa, hajrá, rohamra vezette huszárait — a tüzön át. Potyogtak a regruták, bele a tűzbe, lovak megvadultak és összeégtek, huszárok megsebesültek s a roppant nézőközönség majd holtra ijedt. Így ünnepelte meg Simonyi őberster a wagrami csata évfordulóját. De drága multság volt Simonyinak nemcsak az elégett fa miatt. A kincstár megvette rajta a megsérült lovak árát és Simonyi életírója szerint, épen ez a furcsa hadijáték vitte börtönbe a vitéz őbestert.